

1906 сұлхи кăрлачĕн 21-мĕшĕнче тухма тытăннă 1918 сұлхи нарăс уйăхĕнчен тĕрлĕ ятпа тухнă 1991 сұлхи сурла 30-мĕшĕнче "ХЫПАР" ятпа тепĕр хут тухма пусланă

СССР Аслă Канашĕн Президиумĕ 1988 сұлхи пуш /март/ уйăхĕн 11-мĕшĕнче "Коммунизм ялавĕ" /халĕ "Хыпар"/ хаçата "ХИСП ПАЛЛИ" орденна наградланă

ХЫПАР

"ХЫПАР" никĕслевçи Н.В.Никольский (1878-1961)

Саламатпăр

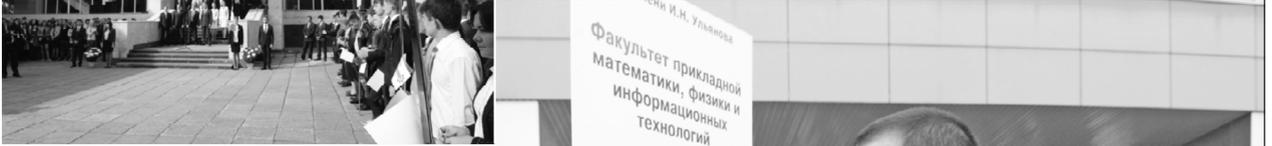
Рассей Федерацийĕн Президентĕн 2014 сұлхи сурла уйăхĕн 14-мĕшĕнче 568-мĕш Указĕпе килĕшүүлĕн сывлăх сыхлавĕн аталанăвне, медицина аслăлăхне пысăк тÿпе хывнăшĕн нумай сÿл тÿре кăмăлла ёсленĕшĕн Чăваш Республикин «Куславка районĕнчи И.Е.Виноградов ячĕллĕ тĕп больница» бюджет учреждениĕн пай заведующийĕн Владимир Николаевич ФОМИНА «РАССЕЙ ФЕДЕРАЦИЙĔН ТАВА ТИВĔСЛĔ ВРАЧĔ» хисеплĕ ят панă;

Парта хушшине пуçласа - 13800 ача

Сурла уйăхĕн 27-мĕшĕнче Рассей Президентĕн Чăваш Енри йышăну пÿлĕмĕнче сĕнĕ вĕренÿ сунне халаласа «хĕрÿ лини» иртнĕ. Граждансене кăсăклантаракан ыйтусене Чăваш Республикин Вĕренÿне самраксен политикин министерствин тата Шупашкар хулин вĕренÿ управленийĕн специалисчĕсем хуравланă.

Вĕренÿ министрĕн шкулчи тата пĕтĕмĕшле вĕренÿ пайĕн пуçлăхĕ Вячеслав Бычков кăçал пĕрремĕш класа 13800 ача - пелтĕрхи йышран 500 вĕренекен ытларах - каяссине пелтĕрнĕ. **В.МИРСКАЯ.**

"Яваплăха туйса вĕренсен сÿлăр такăр пулать"

Тĕрлĕ тĕслĕ хăмпă, таса та тирпейлĕ пÿлĕмсем, хаваслă юрă-кĕвĕпе тулнă зал - сăкăн пек ўкерчĕке кĕтсе илчĕ хайĕн студентĕсене, вĕрентекенĕсене, хăнасене Мускав патшалăх машиностроени университетĕн филиалĕ - Шупашкарти политехника институтĕ авăн уйăхĕн 1-мĕшĕнче. Пĕлÿ кунĕ вĕренÿ заведенийĕн тĕп уяв пулнине кура сумлă хăнасем те йышлăн килнĕ. Вĕсенчен пĕри - Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев.

Асаннă вузра - 5 факультет, вĕсенче пурĕ 10 напарлене профессора алла илме май пур. Пĕрремĕш курса вĕренме кĕнĕ 153 студентран 113-шĕ куçанлă мелле пĕлÿ илĕ. Инженерипе сыханнă факультетсене керексен йышĕнче физикапа ППЭре 70 балл пухисем те пурри савантарать аслă шкул ертÿлĕхне. Пĕтĕмĕшле илсен института кăçал вĕренме кĕнисенчен Патшалăхĕн пĕрле экзаменĕнче чи лайăх кăтаратилли 250 балл пухнă. Институт студентĕсен географийĕ анлă: пурĕ кунта 36 регионран.

Аслă шкулĕн директорĕ - Александр Агафонов студентсем преподавательсене сĕнĕ вĕренÿ сÿлĕнче айнасу суннă май ертÿлĕх вĕсене пурне те кунта хăтлă пултăр тесе хайĕнчен мĕн килнине пурнăçлама шантарчĕ. Михаил Игнатьев асаннă институтра хатĕрлекен специалисчĕсем малашне сĕр-шывăмăра тата та ытларах кирлĕ пуласинне, савна май тÿлевсĕр вĕренме квота нумайланисине пелтĕрчĕ. Инноваци вĕренĕвне хута яма пултарни вĕренекен профессора аталанăвĕшĕн пĕлтĕрĕшлĕ пулнине палăртчĕ. Аста специалисчĕсем вара ёсĕсĕр юлмасса шантарчĕ: паян чылай предпритире тивĕслĕ кадрсем ситмĕсĕр. Института тин ура ярса пуçкансем вара хайсенчен мĕн кĕтнине пурнăçлама сăмаха паçчĕ.

Пĕлÿ кунĕпе асаннă аслă шкул коллективне, кунта вĕренекен хĕр-каçан ашĕ-амăшне ЧР вĕренÿпе самраксен политикин министрĕ Владимир Иванов, Шупашкарти арсынсен манастирĕн

настоятелĕ Василий архимандрит д саламларĕç. Чăваш Ене 20 сÿл каялла пĕрремĕш хут килнĕ те кунтах тĕлпĕнне православни тĕнне сирĕп пăхăна пурăнкан француз сăмраксене савна ыра сунчĕ: "Кунта юлнисĕн эпĕ пĕртте ўкĕнместĕп. Сăк сĕре, унан сÿннисене юратрăм та вĕсен пăшăрханăвĕ-саванăсĕпе сывлатăп. Чи малтанах хăвара юратмалла, хĕвел енен туртанмалла, илеме курмалла. Сăвăн пек чухне чăн-чăн сын пулайтар..."

И.Н.Ульянов ячĕллĕ Чăваш патшалăх университетĕнче республикари чи пысăк вĕренÿ заведенийĕ. Кунта - 17 факультет, 3 филиал. Вăл усăлнăранпа кунта 102 пин ытла сÿн профессора илме пĕлĕвне алла илнĕ, сав шутра 36 пинĕшĕ - инженерие профилĕпе. Кăçал алыма-матер 4 пине яхăн сăмрака хайĕн йышне илнĕ. Пĕрремĕш курса килнисен 75 процентĕ федераци бюджетĕнчен уйăракан укçа-тенкĕне вĕренет. Заведение сĕр-шыв хыснинчен мĕн чухлĕ нухрат тивĕшнĕ Чăваш Ен ертÿлĕхĕн ёс-хĕлĕпе те сыханнине палăртса университет ректорĕ Андрей Александров Пĕлÿ кунне халалланă уявра /вăл ЧПУ Культура керменĕ умен-

чи лапамра иртрĕ/ Михаил Игнатьев коллектив ячĕпе тав турĕ. Хай мĕн пур йыша саламланă хыçсăн ача сăмаха паçчĕ.

Республикара аслăлăх ата-ланăвĕнче те, производство курăмлă ситĕнĕвĕсенче те пелтĕрĕшлĕ вырăн йышăнакан вĕренÿ заведенийĕн студентĕ ятне тин илнĕ яшĕмпе хĕрсене сăк йышăнава вĕсеме никам хистемсĕр тунине аса илтĕрчĕ те суйланă профессие яваплăха туйса вĕренме сунчĕ. - Паян ёс паракансем антавлуллă специалисчĕсĕр кĕтĕсĕр. Акă сывăх вăхăтрах "БТБ 24" банк Шупашкарта хайĕн сервис центрине усĕ. Самая пысăк шалуллă 1,5 пин ёс вырăнĕ йĕркеленĕ унта. Сăкăнпа мĕн каласăн? Ыне тăрса вĕренекенсене валли сÿл усăлăх пырĕ. Пулăшкансем сирĕн сума - вĕрентекенсем, асăр-анĕр. Эппин, ан ўркенĕр кăна, - хавхалантарчĕ ашĕмле хĕрсене Михаил Васильевич.

Йăлана кĕнĕ тăрăх сăк кун университетĕн территориянчи Халăхсен туслăхĕн палăкĕ умне чечĕк кăшăлĕсем хуçĕç. Пĕрремĕш курсене ыра сунлăрса студент билетне /унăн символа кулĕпине/, Пĕлÿ кунне урссине тыттарчĕ. Аслă вĕренÿ заведенийĕн

шкул пур сĕртех хĕре шкулта чăваш чĕлхипе литератури учителĕ те ситминне тĕлĕнтерет те, кулянтарать те. Пытарма кирлĕ мар: кадрсен ыйтăвĕ кăткăсланин юлашки сÿлĕсенче чи лайăх вĕренекенсем профессора илме Мускава, Питĕре, Хусана кайма тăрăшнипе те сыханнă. ППЭ чи лайăх кăтартавĕсемлĕ яш-кĕрĕмпе хĕр-упраçа пĕрле куçран вĕсертĕмĕр тĕк... Шел, каялла таванма ўкĕте кĕртес тесен, вĕсен таван кĕтеспе сыханнă туйăмĕ «сывăрат» тĕк, илĕртмелли мелсем хавшакраç сав. Танлаштарма

алăкне пуçласа усăкан чи маттур вĕренекенсем шура кăварачăнсене тÿпенелле вĕсертĕç.

Шупашкарти строительствăпа хула хуçалăхĕн техникумĕнче те республика, унан тĕп хулин ертÿлĕхĕн ушăкне кăмăллăн кĕтсе илчĕ. Профессора вăтам пĕлĕвне паракан сăк заведенин йышĕн кăçал 780 студент хуни аса илтĕрчĕ те суйланă пĕлÿллĕ специалисчĕсене 21 программăпа хатĕрлĕсĕç. Техникумра паян куçанлă тата куçансăр майпа вĕренекенсĕр кĕтĕсĕр 2000-е яхăн. Пулас строительствăпе энергетика тата пурнăçмалли сурт-йĕрпе коммуналлă хуçалăх ёсченĕсене пахалăхлă пĕлÿ парасисĕн 100 преподаватель тăршшă. Техникум директорĕ Петр Мишин профессор сирĕплетнĕ тăрăх кунтан вĕренсе тухнă энергетиксем - 97, строительсем 100 процентĕпе хайсен специально-сĕпе ёсе вырнаçсĕç.

Шупашкар хули хитреленсе-чечекленсе пынинче стройтехникум студентĕсен тÿпи пысăккине палăртмалла. Шăпах сăкăн сиччен каларĕ те Шупашкар хула администрацийĕн пуçлăхĕ Алексей Ладиков.

Ирина ИВАНОВА. Геннадий ВЕРБЛЮДОВ сăн ўкерчĕксĕм

КУН хыçсăн КУН

Пурне те тарават Кăçал Шупашкарти шкулсенче Украинăран килнĕ 84 ача пĕлÿ илĕ. Ёнер вĕсем хайсен тантăшĕсемпе пĕрле пĕлÿ сурчĕсенчи саванăслă линейăксене хутшăннă. Вĕсенчен 25-шĕ 48-мĕш шкулта вĕренĕ. Вĕренекенсем валли шкул тумне «Расвет» фабрикара сĕленĕ. Канцеляри таварĕсене, ранецсене туянма вара хулари предприятисем пулăшнă. Кунсăр пуçне кашни ачанах шкулсенче учебниксене тата вĕренÿ пособийĕсене тÿлевсĕрех панă. Шупашкар хула администрацийĕн пуçлăхĕ Алексей Ладиков палăртнă тăрăх - Украинăран тарса килнисен ачисене пулăшасси, хавхалантарасси вĕренÿ тытăмĕнчи тĕп тĕллевсĕнчен пĕри. «Эпир ача-пăчана шкулсене кăна мар, садиксене вырнаçтарассипе те ёслетĕмĕр. Украинăран ирĕксĕр куçса килме тивнисене вырăнсемпе пуринчен маларах тивĕстерĕпĕр», - тенĕ вăл. Аса илтеретĕр: тĕп хуларă паян Украинăран килнĕ 7 сÿла ситиймен 51 ача, вĕсенчен 36-шне садиксене вырнаçтарнă ёнтĕ. **А.ГРОМОВА.**

«Хускану - пурнăç»

Çапла сирĕплетесĕр ирхи зарядкăна тухнă сÿнсем. «Рассей - спорт сĕр-шывĕ» форум сывăхарнă май Шупашкарта «Салтарна пĕрле - зарядкăна» акци старт илнĕ. Йĕркелÿсĕсем хула сÿннисене кашни шăмат кун тĕрлĕ лапамă йыхравласĕ. Акă Мускав районĕнче пурăнкансем Берендей вăрманне васканă, вĕсемпе пĕрле зарядкăна тĕнче чемпионки тата рекордсменки, РФ спортан тава тивĕслĕ мастерĕ Алина Иванова, депутатсем, предприти-организаци ертÿсĕсем тăна. Ленин районĕнчисем Лакрей вăрманĕнче саваннă. Вĕсене Шупашкар хула администрацийĕн пуçлăхĕ Алексей Ладиков саламланă. Нац библиотекки, 17 тата 37-мĕш шкулсем умĕнчи лапамсенче те вун-вун сын пуханнă. Сывă пурнăç йĕркине пăхăнкансем савăн лехе Трактор тăвакансен культура керменĕ умĕнче тата «Спартак» стадионта иртнĕ зарядкăна тухнă. Тĕрлĕ хускану тума вĕсене республикари паллă аэробсăсем Оксана Дьячукпа Алексей Германов вĕрентнĕ. **А.ПЕТРОВ.**

Спорт шкулĕсене - 30 пин ача

Аван уйăхĕн 1-мĕшĕнче пин-пин ача парта хушшине ларчĕ. Сăк кун спорт шкулĕсене асталăха туптакан яшĕмпе хĕрсен те хĕрÿ тапăр пуçланчĕ. Пирĕн республикара халхи вăхăтра 52 спорт шкулĕ ёслет, вĕсенчен 41-шне ачасемпе сăмраксем сÿресĕç, 11-шĕнче хайĕн пурнăсĕне спортпа сыхантарма тĕллевлисĕм вĕренесĕç. ЧР Физкультурапа спорт министрĕн прес-служби пĕлтĕрнĕ тăрăх - сĕнĕ вĕренÿ сÿлĕнче спорт шкулĕсене 30 пин ытла ача асталăха туптама тытăнĕ. Паллах, пурте Олимп тÿпине парантараймĕç, пысăк амăрту-сенче сĕнтерсе чапа тухаймĕç. Сăпах та чылайăшĕ спортпа туслă пулма, сывă пурнăç йĕркине пăхăнма вĕренĕ. Ача-пăча спортне аталантарасси - ЧР Физкультурапа спорт министрĕн тĕп тĕллевсĕнчен пĕри. Чăваш Ен Пуçлăхĕ Михаил Игнатьев та ЧР Патшалăх Канашне янă Сывăрĕнче юлашки виçĕ сÿла кашни иккĕмĕш ачана спорта явăçтарма тĕллев лартнă. **А.МИХАЙЛОВ.**

Ырă ёс илем кÿрет

Сурла уйăхĕн 29-мĕшĕнче «Экспо-Контура» Украинăран тарса килнисен ачисем валли «Сывă-и, шкул!» мероприяти йĕркеленĕ. Ача Пĕлÿ кунне халалланă. Шупашкар хулинчи Мускав район администрацийĕн специалисчĕсем, депутатсем тата И.Н.Ульянов ячĕллĕ Чăваш патшалăх университетĕнче волонтерсен отрячĕ ачасем валли парнесем хатĕрленĕ. Шăпăрлансене спорт тум-ёсем, ранецсем тивĕснĕ. Унтан пурте пĕрле «Ылтан пулă» уяв программине саваннă. Сăв кунах «Рассейшĕ» халăх фрончĕ» Пĕтĕм Рассейри общество юхăмĕн Чăваш Республикинчи уйрăмĕн членĕсем Украинăран тарса килнисемпе тĕл пулнă, вĕсен ыйтăвĕсене хуравланă. Ыйтăвĕ вара сав тери нумай. Ёç вырăнĕсенче ют сĕр-шыв сÿннисем хальлĕхе шалу илеймен-ха, хĕл сывăхарнă май ашă тумтир кирлĕ, ачасен уроку хатĕрленмелли сĕтелсем сук, улма-сырла, витаминсем ситĕлĕксĕр... Халăх фрончĕн хастарĕсем вĕсене пулăшма шантарчĕç. Сăмах май, хула сÿннисем те ыр кăмăллăх ёсне хутшăнма, йывăрлăха лекнисене пулăшма пултарасĕç. **С.РОЗОВА.**

ПĔЛÿ ПУХМА ШĂНКĂРАВ ЙЫХРАВЛАРĔ

Хăмăр кĕпен пĕрмисене сăмса тăрринĕ тар тухиччен якатнă, крахмалланă шашурĕ сухине сĕлесĕ хунă, сумкăна тетрадь-ручка чиксе хатĕрленĕ, ирчине сывăрса тăрса пурт умĕнчи пахаран чи хитре чечексенчен уяв сыххи хатĕрлесе кăна юлат. Вĕренÿ сÿлĕ пуçланас умĕнхи кунă савна миçе хутчен чăтамсăррăн кĕтмен-ши! Шкул суммакне такарлатма пăрахнăранпа кăна мар, аслă вĕренÿ заведенийĕн сакки сиччен тăнăранпа та чылай вăхăт иртĕр пулин те авăн уйăхĕн пĕрремĕшĕ килсе ситмесĕрен чунă ыра варчăк кăтăклать. Юратнă вĕрентекенсем, пĕрле вĕренĕн тантăшсем аса килесĕç. Сăрă шарши сирĕлмен икĕ хутлă йывăç шкул куç умне тухать. Акă ываллăм та, виçĕмĕш класа курснăскер, хальтерех туяннă сĕнĕ тумтирне, пушмакне шкăпан миçе хутчен кăларса тăхăнса пăхмар-ши: пурте килĕшÿллĕ пулнине татаклан пĕлесĕн. Калаçăвĕ те шкулти тусĕсем ситĕнсе кайни, вĕрентекенĕ хайсене мĕнлерех хаваслă кĕтсе илессĕн сиччен ачанах. Йĕркелĕ кашни сĕмĕрех сăкăн пек ўкерчĕк хуçаланин пири иккĕленместĕп.

Уяв - хавхалану кÿрекен ыра пулин. Анчах хăвăрт иртсе каять те кулленки ёслĕ пурнăç малалла пырат. Вĕренÿ тытăмĕнче сивĕчĕ йитусем вăхăт тата этемлĕх ушăнаç пынине кура яланах пур. Чунă ыраттараканисен ушăкĕнче - ял шкулĕсем ача шучĕ чакни, савна май пĕлÿ сурчĕсене пĕрлештерме тивни. Сăхал вĕренекенлĕ шкулта пĕр педагогах темисе предметпа уроксем ирттерни /пĕлÿ пани темешкĕн темешĕн чĕлхе саванăсĕн мар кун пек чухне/ паян никамшăн та сĕнĕлĕх мар. Малашлăхĕ тĕтреллĕ тĕк яла сăмраç специалист килесĕ те кĕтсе илеймен: дипломлă хĕре е качăна хайĕн пурнăсĕне йĕркелесе ямашкăн условием кирлĕ. Утас сÿлĕ сине ылтăн купаласа хумасан та хайне аталанмалли майсем пурри-суккинне тĕпчĕсе пелет вăл ёс вырăнĕ суйланă чухне. Сăвăнпа

Пелӑ кунӑ

Малашлаха алӑран ан вӑсертӑр!

Ӹнер пин-пин самракан сӑнӑ пурнаҫ пусланчӑ: тин кӑна вӑтам шул пӑтернӑ яшкӑремпе хӑр-упраҫ валли аслӑ, вӑтам, пусламӑш профессий пӑлӑвӑ паракан учрежденисен алӑкӑсем уҫӑлчӑс. Шупашкарти коопераци институтӑнчи Пелӑ кунне халалланӑ савӑнаҫла уява Чӑваш Республикин Министрсен Кабинечӑн Председателӑ Иван Моторин, паллӑ ытти ҫын хутшӑнчӑ, студент пулма хатӑрленекенсене сӑнӑ вӑренӑ сулӑ пусланӑ ятпа саламларӑс. Кӑҫал коопераци институтӑн 1-мӑш курсне 512-ӑн вӑренме кӑнӑ.

Р.КАМА

Пӑлтӑрӑшлӑ ҫак кунпа самраксене чи малтан институт ректорӑ Валерий Андреев саламларӑ: «Нумаях пулмаҫ тӑван шулла сыв пуларӑр, юратӑн профессие алла илес тесе вӑренӑ учреждениӑсене документ парассишӑн аштанлар... Чӑна ҫывӑх профессие палӑртасӑн ҫамӑл мар. Ҫак сулла пӑрре тата яланла. Шел те, тепӑр чухне йӑнаҫасси те пулат. Анчах коопераци институтне суллаҫа эсир тӑресе тунине шанатӑр. Вӑренӑ учреждениӑн йӑлӑйркине сирӑп пӑхансан, 1-мӑш курснах вӑренме пуласан тепӑр тӑватӑ султан пурте дипломла пуласи икӑ кӑлентермест».

Шупашкарти коопераци институтӑнче сирӑм сул каялла бюджет ыранӑсене пӑтернӑ. Ҫавӑнпах самраксен ректорӑн шанӑсене тӑрре кӑларассишӑн ҫӑс мар, ашӑ-амӑшӑн уҫкине сая ярасран асӑрханса та тӑрӑша вӑренме тивет. Паян тумаллине ырана хӑвармасан сирӑнӑ пулат. Коопераци институтӑнче республикара ҫӑс мар, сӑр-шывра та таҫнах ыра ят ҫӑнсе илӑ. Ҫакна Раҫсейӑн тӑрлӑ кӑтӑсӑнчен, ют сӑр-шысенчен йышлӑн вӑренме килни те сирӑплетет. Кӑҫал студент пулнисен йышӑнче Чӑваш, Мари, Мордва республикисенчен, Тюмень, Мускав, Свердловск, Чул хула, Иркутск хулисемпе обласӑсенчен, Самартан, Краснодартан, Дагестанран, Адыгейӑран, Сирирен т.ыт. сӑртен килнисем пур. Тӑрлӑ халӑх ывал-хӑрне Валерий Витальевич тусла пурӑнма, вӑренӑре, кулленки пурӑнӑра пӑр-пӑрне пулаша пыма ыр сунчӑ. «Чӑваш тусӑмсене ютран килнисемле уйрӑмса тимлӑ пулма ыйтасшӑн. Вӑсене чӑваш сӑрӑ, халӑхӑ, Шупашкар пирки ытларах каласа кӑтартӑр. Хӑйсем аҫта вӑренине пӑлчӑр, унпа мухтанма пуларчӑр!» – терӑ вӑл. Вӑренӑ учреждениӑн таҫнаҫна влаҫ органӑсемпе, республикари предприяти-организацие тусла ӑслӑ ҫыхӑну йӑркеленӑ. Пӑр-пӑрне куллен пулаша пыраси – икӑ еншӑн те сирӑпленӑ йӑла-йӑрке.

Пӑлтӑр институт студентӑсене республика Пуҫлаҫ саламланӑчӑ. Кӑҫал ҫак тивӑс Иван Моторин премьер-министр пурӑнӑларӑ. «Эсир халӑ пӑр пыҫӑк ҫемье пек. Сирӑн пӑрӑшкӑл тӑлӑв – вӑренӑ. Кунта илӑн пӑлӑ малаҫнехи пурнаҫ никӑсене ыртӑ», – терӑ вӑл пухӑннисене Пелӑ кунӑне саламланӑ май. Иван Борисович юридици факультетӑн декане Михаил Тимофеева ӑрси пыҫӑк ҫитӑнӑсемшӑн ЧР Патшалӑх Канашӑн Хисеп хуҫне наградаларӑ. Ҫавӑн пекхем премьер-министр «Султалӑк студентӑн конкурс сӑнтерӑсине – общество ӑрсе хастар хутшӑнӑн, спортра, ытти енӑне пыҫӑк ҫитӑнӑ тунӑ хӑр-упраҫпа яшкӑремпе – ҫыслар. «Институтра пур енлӑн ата-

ланма майсем ҫитӑлӑклӑ. Пӑтӑмӑх хамӑртан килет: пурӑнӑра хамӑрӑн ыранӑ тупасси те, сӑнӑлӑхсем уҫасси те, малалла ӑнтӑласси те... Тӑрӑша вӑренӑр, мероприяти-сене хастар хутшӑнӑр – пӑтӑмӑх йӑркелӑ пулӑ», – самраҫ тусӑсене ӑс вӑрентсе каларӑ конкурс сӑнтерӑсисенчен пӑри Лариса Медведева. Самраҫсемшӑн тӑслӑх пулма тивӑс хӑр 5 курсра вӑренет. Ҫав вӑхӑтра институтра пӑлӑ илӑкӑн специальносла хулари пӑр колледжра ӑслет. РФ Патшалӑх Думин депутачӑ Анатолий Аксаков хӑй вӑхӑтӑнче коопераци институтӑнче самраҫ ӑрӑва пӑлӑ, воспитани панӑ. Енерхи уява вӑл та хутшӑнчӑ. «Коопераци институтӑн студентӑсене ялан хастар, пуҫарулла, ӑслӑ пулӑ. Малаҫне те ҫаплах пуласа шанатӑр. Чӑваш Ене, Раҫсее аталантарма тарӑн пӑлӑлӑ специалистсем кирлӑ. Эсир – Чӑваш Республикин, Раҫсей Федерациӑн шанӑсӑ!» – терӑ Анатолий Геннадьевич. Чӑваш Республикин Патшалӑх Канашӑн депутачӑ Николай Малов самраҫ ӑрӑва «Йывӑрӑлӑхсем урӑл ыртӑкан сулла ҫӑлтӑрсем патне ертсе ыракансене» – вӑрентекенсемпе преподавательсене – тав турӑ. Унта студентсене ыр сунчӑ: «Паян сирӑн умра пӑлӑ тӑнчӑн кӑтӑсӑлӑхсем уҫлаҫсӑ. Ҫак саманран ӑс-тӑна пуялӑтса вӑйлаҫах пулма тӑрӑшатӑр, сӑнӑ юлтӑшсем тутатӑр, пыҫӑк тӑлӑвсем палӑртатӑр. Пӑлӑ тата ӑнтӑлу ӑнаҫуна сӑнтерӑн никӑсӑ пуллине ан манӑр!»

«Институтра пур енлӑн ата-ланма майсем ҫитӑлӑклӑ. Пӑтӑмӑх хамӑртан килет: пурӑнӑра хамӑрӑн ыранӑ тупасси те, сӑнӑлӑхсем уҫасси те, малалла ӑнтӑласси те... Тӑрӑша вӑренӑр, мероприяти-сене хастар хутшӑнӑр – пӑтӑмӑх йӑркелӑ пулӑ», – самраҫ тусӑсене ӑс вӑрентсе каларӑ конкурс сӑнтерӑсисенчен пӑри Лариса Медведева. Самраҫсемшӑн тӑслӑх пулма тивӑс хӑр 5 курсра вӑренет. Ҫав вӑхӑтра институтра пӑлӑ илӑкӑн специальносла хулари пӑр колледжра ӑслет. РФ Патшалӑх Думин депутачӑ Анатолий Аксаков хӑй вӑхӑтӑнче коопераци институтӑнче самраҫ ӑрӑва пӑлӑ, воспитани панӑ. Енерхи уява вӑл та хутшӑнчӑ. «Коопераци институтӑн студентӑсене ялан хастар, пуҫарулла, ӑслӑ пулӑ. Малаҫне те ҫаплах пуласа шанатӑр. Чӑваш Ене, Раҫсее аталантарма тарӑн пӑлӑлӑ специалистсем кирлӑ. Эсир – Чӑваш Республикин, Раҫсей Федерациӑн шанӑсӑ!» – терӑ Анатолий Геннадьевич. Чӑваш Республикин Патшалӑх Канашӑн депутачӑ Николай Малов самраҫ ӑрӑва «Йывӑрӑлӑхсем урӑл ыртӑкан сулла ҫӑлтӑрсем патне ертсе ыракансене» – вӑрентекенсемпе преподавательсене – тав турӑ. Унта студентсене ыр сунчӑ: «Паян сирӑн умра пӑлӑ тӑнчӑн кӑтӑсӑлӑхсем уҫлаҫсӑ. Ҫак саманран ӑс-тӑна пуялӑтса вӑйлаҫах пулма тӑрӑшатӑр, сӑнӑ юлтӑшсем тутатӑр, пыҫӑк тӑлӑвсем палӑртатӑр. Пӑлӑ тата ӑнтӑлу ӑнаҫуна сӑнтерӑн никӑсӑ пуллине ан манӑр!»

«Институтра пур енлӑн ата-ланма майсем ҫитӑлӑклӑ. Пӑтӑмӑх хамӑртан килет: пурӑнӑра хамӑрӑн ыранӑ тупасси те, сӑнӑлӑхсем уҫасси те, малалла ӑнтӑласси те... Тӑрӑша вӑренӑр, мероприяти-сене хастар хутшӑнӑр – пӑтӑмӑх йӑркелӑ пулӑ», – самраҫ тусӑсене ӑс вӑрентсе каларӑ конкурс сӑнтерӑсисенчен пӑри Лариса Медведева. Самраҫсемшӑн тӑслӑх пулма тивӑс хӑр 5 курсра вӑренет. Ҫав вӑхӑтра институтра пӑлӑ илӑкӑн специальносла хулари пӑр колледжра ӑслет. РФ Патшалӑх Думин депутачӑ Анатолий Аксаков хӑй вӑхӑтӑнче коопераци институтӑнче самраҫ ӑрӑва пӑлӑ, воспитани панӑ. Енерхи уява вӑл та хутшӑнчӑ. «Коопераци институтӑн студентӑсене ялан хастар, пуҫарулла, ӑслӑ пулӑ. Малаҫне те ҫаплах пуласа шанатӑр. Чӑваш Ене, Раҫсее аталантарма тарӑн пӑлӑлӑ специалистсем кирлӑ. Эсир – Чӑваш Республикин, Раҫсей Федерациӑн шанӑсӑ!» – терӑ Анатолий Геннадьевич. Чӑваш Республикин Патшалӑх Канашӑн депутачӑ Николай Малов самраҫ ӑрӑва «Йывӑрӑлӑхсем урӑл ыртӑкан сулла ҫӑлтӑрсем патне ертсе ыракансене» – вӑрентекенсемпе преподавательсене – тав турӑ. Унта студентсене ыр сунчӑ: «Паян сирӑн умра пӑлӑ тӑнчӑн кӑтӑсӑлӑхсем уҫлаҫсӑ. Ҫак саманран ӑс-тӑна пуялӑтса вӑйлаҫах пулма тӑрӑшатӑр, сӑнӑ юлтӑшсем тутатӑр, пыҫӑк тӑлӑвсем палӑртатӑр. Пӑлӑ тата ӑнтӑлу ӑнаҫуна сӑнтерӑн никӑсӑ пуллине ан манӑр!»

Брифинг

Вут-сулам та, шыв та – хӑватла вӑй

Пушартан хӑруҫрах пулам урӑх сул та пулӑ. Пӑчӑк ҫӑс хӑлӑмӑх пыҫӑк инкек кӑтартӑр. Раҫсей МЧСӑн Чӑваш Республикинчи тӑп управленийӑн пресс-служби пӑлтӑркен кашни хыпар ҫӑрне сӑлтӑрет: пушар алхаснӑ, ҫын пурнаҫӑ тӑлӑн... Пӑтӑмӑлӑ статистика ялана асӑрханулла пулмаллине сирӑплетет, аса илтерет.

Ҫурла уйӑхӑн юлашки кунӑнче управленин пай пуҫлаҫ Николай Петрова республикари граждӑн обороны тата ҫрезвычайӑл лару-тӑрӑвӑн патшалӑх комитетӑн ертӑси Вениамин Петров республикари массӑллӑ информаци хатӑрсен журналистсене валли иртернӑ пресс-конференцире хӑйсене сирфинчи кашни пулам ҫинче уйрӑман тенӑ пек ҫарӑнаҫ тӑчӑс. Вениамин Иванович суллахи тапхӑрти шывшур ҫинчи лару-тӑрӑва тишкӑрчӑ.

Вут-сулам «ытамӑнчен» 377 /пӑлтӑр – 242/ ҫына хӑтарнӑ, пурлаха 419,27 млн тенкӑлӑх ҫӑлна. Пушарсен сӑлтавне тишкӑрнӑ май Николай Валерьянович чи анӑ сарӑлнисенчен ҫаксене палӑртчӑ: вут-сулампа асӑрханманлине – 201 тӑслӑх /уҫӑм – 7,5%/, ятарласа вут ҫертнӑ – 80 /2,6%/, ачасен ашӑнаҫӑвӑне – 30 пушар /30,4%/, транспорт хатӑрӑсен юсавсӑрлӑхӑне – 40 /-18,4%/, юсавсӑр е хӑйсем ӑсталӑнӑ электрохатӑртӑн тухнӑ тата вӑсемпе уҫӑ курнӑ чухне хӑруҫсӑрлӑх правилсене пӑ-ӑрханманлине тухнӑ 132 пушарпа /-2,9% / кӑрешнӑ.

Ҫына инкек кӑрсе тесе алла шӑрпӑк тытӑкансен, хур тӑвас текенсен шывӑ йышланса пынине палӑртӑсӑ пушар хурал службин ӑсӑнӑсем. Ирӑн сулла ун пек тӑслӑх Шупашкар, Улатӑр хулисене, Пӑрӑчӑк районӑнче ытларах, ытти районсене 2-5 тӑслӑх пулӑн. Кӑҫал та хӑруҫӑ ҫак цифра уҫсех пырат. Полици ӑсӑнӑсем киревсӑр шухӑшлаҫ ҫынсене йӑр сине тухма пуларнӑ, ҫылайӑша суд урӑл явап тыттарнӑ. Уҫӑмӑррисемпе малалла ӑслӑҫсӑ. Журналистсем «хӑрлӑ автан» ытларах хӑш районта

«авӑтнӑ» кӑсӑклӑнчӑ. Кӑнаш тӑрӑхӑнче пӑлтӑрхи 10% нумайрах сурт-йӑр сунӑн. Ун хыҫӑн – Муркаш /29 пушар/, Хӑрлӑ Чутӑй /27/, Йӑпреҫ /26/, Етӑрне /24/. Сахалтӑр хисен йышӑнче – Красноармейски /10/, Елӑчӑк /12/, Комсомольски /13/. Шел, пур сӑрте те ҫак кӑтарту уҫсене сулӑнӑ. Пушарта ҫын вилесси чакмаҫ, пачах урӑхла – кунта та уҫӑм пур. Ҫӑнӑ Шупашкар, Шупашкар хулисем, Кӑнаш, Хӑрлӑ Чутӑй, Патӑрьӑл, Вӑрнар, Элӑк, Красноармейски, Ҫӑмӑрле районӑсенчен паян хурлаҫах статистика пӑлтӑрхи 2-3 хут пыҫӑкрах.

Вут-суламра ача ытларах пулӑ пулӑнӑранпа кӑҫал 5 ача пурнаҫӑ татӑлнӑ: Патӑрьӑл районӑнчи Хурама Тӑвар ялӑнче 2010 тата 2011 сулӑсене сулӑнӑ хӑр аҫасем тата Кӑнаш районӑнчи Шӑхасан ялӑнчи – 2010 тата 2011 сулӑсене сулӑнӑ арсын аҫасем вӑсен йӑмӑкӑ, 2012 султа сул тӑнчӑн килӑн хӑр ача. Вӑсемле пӑрлӑх сунакан суртран амӑшӑ те /1989 с./ тухайман. Николай Петров полковник пресс-конференцие пыҫӑк хутӑста тӑрлӑ конфет тата пӑр... хӑрлӑ кирпӑч илсе пырсан журналистсем малтанах тӑлӑнчӑ те. Сӑлтавӑ ансӑт: республикари МЧС управленийӑ «Акконд» фабрикапа, «Смак», «Планета» фирмӑсемпе тусла ҫыхӑну йӑркелесе аҫасем валли пушар мӑн тери хӑруҫӑ инкек пуллине каласа

хатӑрленӑ. Вениамин Иванович ку енӑе Муркашсене уйрӑмла ырларӑ: районти 13 ял тӑрӑхӑнче те ҫынсене шыва кӑрсе уҫӑлмалли лайӑх ыран хатӑрленӑ. Ҫав вӑхӑтрах Улатӑр, Элӑк, Патӑрьӑл, Вӑрнар, Йӑпреҫ, Комсомольски, Хӑрлӑ Чутӑй, Пӑрӑчӑк, Ҫӑрӑл, Шӑмӑршӑ, Ҫӑмӑрле, Елӑчкпе Тӑвай районсене ертӑлӑхӑ кирки ыра ҫамах калаймӑн. Шӑпах аҫнӑн районсене ҫын шыва кайса вилӑн тӑслӑх пур. Вӑрнар тӑрӑхӑнче кӑна кӑҫал 7 ҫын шывран тухайман /пӑлтӑр – 2/. Кӑнаш тата Улатӑр районсене ҫе долозӑсем 2 ҫыннӑн виллине /пӑлтӑр – 0/ туртса кӑларнӑ. Шупашкар, Йӑпреҫ, Сӑнтӑрвӑрри, Шӑмӑршӑ, Елӑчӑк районсене – пӑрер... Кӑҫалхи сул тапхӑрӑнче республикари пӑвӑ-кулӑре тата Атал ҫинче 43 инкек пулӑн, вӑсенче 37 ҫын ҫырана каялла тухайман, сакӑрӑша вилӑмрен ҫӑлна. Ҫылай инкекӑн сӑлтавӑ – уҫӑр ҫыншӑн шыв ҫӑр куҫсӑн таран кӑна тесе шухӑшлани. Шывран 8 ача тухайман тӑк, ыттисем – хальтерех каланисен йышӑнчен. Вулакан асӑрхӑрхӑ ӑнтӑ, ыранти влаҫ тытамӑсене аҫта ҫак ыйтава кун йӑркинчен кӑларман – унта куҫсул юкман. Пачах та нимӑн те туман сӑрте – ҫава ҫинче вил тӑпн хушӑнӑн. Ҫӑнӑ сул шывра вилекенсен шывӑ чакӑсса шӑнӑтӑр. Пачах пулмасан – тата аванрах.

Юрий СТЕПАНОВ

Вӑрентӑ

Ун пеккисем яла тытса тӑраҫсӑ

«Самраҫ учительсем яла килӑн», – терӑ Тӑвай районӑнчи Сӑхӑтпуҫ шкулӑнче вӑренӑ сулӑн пусламӑшӑн, 1984 султа. Вӑсенчен пӑри – Галина Каримовна Ухтиярова, халӑ – улашкин хушамачӑпе Яковлева. Шӑмӑршӑ ялӑнчи Чаткас ялӑнчен вӑл.

Хитре, сӑллӑ, сарӑ вӑрӑм сӑслӑ хӑр математика вӑрентет. Пур енӑе те килӑшӑллӑ, ӑслӑ-тӑнла, анла тавра курамла, ӑсӑн. Аҫасене юратат, хӑйӑн предметӑне тӑрлӑ меслетпе интелектуалтерет. Вӑл йывӑр, пур ачана та пӑр шайри пӑлӑ пама ҫамӑл мар, алпа пулин те хастар ӑслет. «Пушӑ ыран ҫынни пулма вӑл», – теҫсӑ ун пеккисем пирки. Хастарлаҫпа сирӑплӑх туйӑмӑ мӑн ачаранах пур унра. Института вӑренме кӑрӑччен колхозра дояркара ӑслени те ҫакна сирӑплетет. Хавасла самраҫла... Сӑпай хӑре маттур качӑ куҫ хыват. Михаил Анатолийевичпа вӑйла туй туса сирӑп ҫемье савӑраҫсӑ. Мӑшӑрӑ пур енӑе те ӑста. Ҫӑнӑ ыранта кермен пек сурт сӑкӑрӑс, хӑрпе ывал суртаса уҫтерчӑс. Зойӑ-

па Анатолий халӑ аслӑ пӑлӑллӑ, ашӑ-амӑшӑ пекхем пуларулла, аслӑ, хитре ҫынсем, хӑйсене мӑшӑрӑсене тупрӑс, туй хыҫӑн туй кӑрлӑрӑ, ял халӑхӑнче те пыҫӑк савӑнаҫ пулчӑ. Вӑхӑта уҫӑр иртерме юратмаҫ Галина Каримовна. Пушӑрах чух культура суртӑнче алӑ аҫтисен кружокне йӑркелесе пырат, хор кружокне хастар хутшӑнӑт. Ял тӑрӑхӑн депутачӑ те вӑл. Ял пурнаҫӑшӑн чунне парса ӑслет, урамсене тирпей-илем кӑртессисӑн, шыв пӑрӑхӑсене юсавла тытӑссисӑн те тӑрӑшат. «Уҫӑр ҫынсене пыракан Сӑхӑтпуҫ ялӑнче ҫакан пек пуларулла 2-3 ҫын пулсан ял ҫӑкленсе, кӑрлесе кайнӑ пулчӑ», – теҫсӑ ял ҫыннисем. Халӑх шутсӑр хисеплет ӑна.

Ҫак хушӑра унӑн пурнаҫӑнче хура пӑлтӑр карса илни те, шиклӑ шухӑш пуҫа пӑчӑртани та, йывӑр сывлаш кӑкӑра хӑсни те пулӑн пуль... Тӑснӑ маттур хӑрӑрӑм!

Сӑнмӑст-ха унра вӑри чулӑ паттӑрлӑх, паян кун та вӑл ӑсӑр. Юратнӑ юлтӑшӑсем, тӑванӑсем, халӑ аҫисем, савнӑ мӑшӑрӑ сума пурри сӑнӑ ситӑнӑсем тума хавхалантарат ӑна.

Г.НЕОФИТОВА, педагогика ветеранӑ

«Ӹне – пирӑн тӑрек»

Елӑчӑк районӑнчи Лаш Таяпари кун ирхи савӑмран пусланӑт. Ҫылайӑш килти хуҫӑлӑра ӑне тытат. Хӑшӑ-пӑрин картишӑнче мӑйракалла шуттра ыльӑх хисепӑ 2-3-рен те ирет. Ҫав вӑхӑтрах 5-10 ӑне тытӑкан та пур. Ялӑне ыра 514 пуҫ. «Ӹне – пирӑн тӑрек, пире тӑрантаракан», – теҫсӑ ял ҫыннисем.

Ялта сӑт пухакан усламӑҫа та йышлӑ. Конкуренци пуртан сӑт хӑк те чакмаҫ: 12 тенкӑрен пуҫласа 13 тенкӑ те 50 пуспа илӑҫсӑ. Хресчен сӑвӑпӑх ӑсӑр: йышлӑ ыльӑх-чӑрлӑх валли апат сахал мар хатӑрлемелле.

С.ИВАНОВА, С.ЕРМАКОВА сӑн ӑкерчӑкӑсем.

2014 сулхи авӑн уйӑхӑнчи Раҫсей Федерациӑн Президентӑн Чӑваш Республикинчи йышӑну пӑлӑнчен граждӑнсене йышӑнмалли ГРАФИК

Table with 3 columns: Орган ячӑ, Йышӑну кунӑ, Йышӑну вӑхӑчӑ. Rows list various government and administrative bodies and their meeting dates and times.

Граждӑнсене Шупашкар хулинче ҫак адреспа йышӑнаҫсӑ: Ленинград урамӑ, 36 сурт. Ҫак телефонпа шӑнкӑрӑвласа малтанах ҫыранмалла: /8352/ 62-22-33.

Аван-и, таваным?

ЧӐВАШ ТЕНЧИ

Я тарла кӑларӑм

Шухӑш

Почта ешчӑкӑ пушӑ мар

Почтальонка мана пӑрре мар асар хаттарнӑ:

– Почта ешчӑкне пысӑкрахипе улӑштар-ха. Шӑнастараймастӑп хаҫатсене. Уйрамах журналсем килнӑ кун... – Юрӑ, юрӑ, – тесе йӑпаткаласа янӑ эпӑ ӑна.

Хаҫат-журнал ешчӑкне улӑштарас ыйтава татрӑм темелле. Пӑрремӑш ҫур султа унта 9 кӑларӑм хӑсенсе ырнаҫкаланӑ пулсан, халӑ 2 журнална 4 хаҫат ирӑклӑн кӑрсе ыртаҫҫӑ. Сӑлтавӑ пичет кӑларӑмӑсен хаҫӑ тарук ӑссе кайнинче кӑна мар. Кил-йышӑми вулакансенчен те нумай килет. Темисе сул каялла «Тетте» журнал килсе таратчӑ. Вӑхӑт иртнӑ май ӑна «Тантӑш» хаҫатпа улӑштарма тиврӑ. Килне ывӑл валли «Самраксен хаҫачӑ» сыранӑ. Ӑна хам та юратсах вулатӑп. Сӑлтавӑ ҫаканта: унта кашни номертех литература хайлавӑсем пичетленӑҫҫӑ. Чӑвашла сканворд парса пыни те хаҫат патне туртатч. Ку вӑл ӑс-тӑна уҫалтарма, пуҫа ӑслеттерме

пулашакан хӑйне майла эмелех тейӑтӑм.

«Хыпар» хаҫатпа 1957 султа, рай-хаҫатра тӑлмаҫара ӑсleme пулсан, тулшӑна. Ун чухне вӑл «Коммунизм ялавӑ» ятпа тухатчӑ. Таван сӑмаха ялти шкулта ҫӑҫ вӑреннӑ самраксӑн чӑваш ҫӑлхине аталантармалли, якат-малли аслӑ школ пулнӑ вӑл. Хальхи «Хыпарта» литература ыйтавӑсемпе ҫыранӑ статьясемпе рецензисем, илемлӑ литература хайлавӑсем тӑташах пичетленни килӑшет. Паянхи чӑваш литературине эпӑ шӑпах ҫак хаҫат урла паллаштарӑп.

Чӑваш кӑнеке издательствинче тухнӑ кӑнекесем юлашки 15-20 султа ман алла лекмен. Пирӑн патӑ ҫитмеҫҫӑ вӑсем. Чӑваш ялӑсенчи вулавӑшсенче те курма ҫук. Чӑвашли-сенчен унта «Шур Атӑл» литпӑрлешӑ членӑсем хӑйсен шучӑпе кӑларнӑ кӑнекесем анчӑ.

Нумай пулмасть хаҫатсем «Чӑваш поэзийӑн анталогийӑ» тухни ҫинчен

ҫырчӑҫ. Унта манӑн сӑваӑсем те пур терӑҫ, анчӑ эпӑ сав кӑнекене алӑра тытса курман. Шухӑшлатӑп та – сайра пӑрре тухакан ҫак кӑнекен чӑваш ялӑнчи кашни вулавӑшара, чӑваш ҫӑлхипе литературине вӑрентекенсен кашнин аллинчех пулмалла. Проза анталогийӑ тухсан унта кӑнӑ авторсене пурне те гонорар шучӑпе яра панӑччӑ. Манӑн шапра та пур вӑл. Хальхинче апла пулаймарӑ ҫав. Тӑлесе илме те ҫук.

Илемлӑ хайлав вулас текенсен «Таван Атӑлла» «Хыпара», «Самраксен хаҫатне» сыранса илмеллех тешӑн эпӑ. Юлашки вӑхӑтра кӑна «Хыпарта» Иван Егоров сыравӑҫӑн сӑнӑ романӑн «Психушкӑра» сылӑкӑпе паллашарӑм. Нумаях пулмасть ман пекех тӑп хуламартан татӑлса пурӑнакан Анатолий Юманӑн «Ватлӑх сонечӑсем» сапӑна тухрӑҫ. Килӑшрӑҫ вӑсем мана, 80 сул урла ура яра пуснӑ авторӑн сонечӑсен кӑшӑлне икӑ-виҫӑ хут вуласа тухрӑм. Ҫӑмӑл ҫӑлхепе ҫыранӑ.

Сонет ҫыракансем ҫук мар-ха пирӑн. Анчӑ хӑшӑ-пӑри сонет йывӑр жанр пулнине кӑтартаҫ тесе-ши ӑнланма йывӑр ҫӑлхепе, вӑрӑм предложенисемпе сыраты, юриех кӑткӑс-латнӑ пек туйӑнакан сӑмах ҫаврӑнӑш-ӑсем чышах тултараты. Тата ҫакӑ та тӑлӑнтерчӑ: А.Юман сӑваӑҫ кашни сонета хӑҫан ҫыринине те палӑртнӑ. Шутласа пӑхрӑм та, вӑл ҫак кӑшӑлри 12 сонета 3 кунта ҫырни палла пулчӑ. Вуласа тухсан хаҫат ҫинех пуҫа килнӑ пӑрремӑш шухӑша ҫыра хумасӑр тӑсеймерӑм: «Лайӑх сонетсем. Ӑнланмалла, ҫӑмӑл ҫӑлхепе ҫыранӑ. Эпин, авторӑн вӑйӑ вӑресе, талӑнчӑ тапса тараты». «Таван Атӑлла» «Капкӑн» журналсенче те хам килӑш-шекен сӑва-калаш, статья, аса илӑ тупса вулатӑп. Ҫавӑнпа сыранса илетӑп те вӑсене.

■ Александр САВЕЛЬЕВ-САС. Пушкартстан

Ҫамрӑк мӑшӑр – музейре

Елчӑкри историпе тавра пӑлӑ музейне ют халӑх ҫыннисем те килсе кураҫҫӑ. Хальхинче унта Эстонирен килнӑ Туудерсен семий хӑнара пулчӑ.

Мадиспа Анастасия нумаях пулмасть мӑшӑрланнӑ. Хӑр Сӑнтӑрварринче суралса ӑснӑ. Хальхи вӑхӑтра Таллинра ӑсലെ пурӑнаты. Настя хӑй каланӑ тӑрӑх – чӑваш халӑх тумӑне качча тухнӑ. Мадис туйра эстонла тумланнӑ.

Ҫамрӑк мӑшӑр Елчӑкри музей таванӑ Ираида Захарова ҫинӑн килсе курма шухӑш тытнӑ. Ираида Валентиновна Елчӑк районӑнчи Тускелте суралса ӑснӑ. Таллинри чӑвашен «Volgoma» пӑрлешӑвене нумай сул ертсе пыраты. Организаци Эстонии халӑхсен ассо-

циацине кӑрет, ун сӑмӑнче «Палан» ансамбль пур. Ушкӑн Эстонии ял-хулана, ют ҫӑр-шывсене час-часах тухса ҫурет, пултарулаҫӑне халӑха савӑнтараты. Ираида Витальевна таван тӑрӑха кашни сулаха килсе курма тӑрӑшат. Чӑваш Енрен Эстоние пыракан ентешӑсемпе те час-часах тӑл пулат.

Туудерсен музейне паллашнӑ, унта ӑслекенсене чӑваш халӑх йӑли-йӑркине улпаса пурӑнма хевте ҫитернӑшӑн та унӑ.

И. СЕРГЕЕВА

Вулакан пултарулаҫӑ

Валерий ПЕТРОВ

Тен, пулман та эп кунта...

Ман халӑх – ман пуянлӑх. Ман халӑх – ман тӑнче. Мӑне кӑтет вӑл халӑ ҫӑн ӑмӑр умӑнчӑ?

Эп ывӑнтӑм. Ларас килет Тӑнче хӑрне кайса. Хӑвел сине пӑхас килет Пур шухӑша манса.

Юлсам манпа пӑрле. Кам эс? Хавасла ҫамрӑк чун. Кам эс? Хӑвеллӑ савӑк кун. Кам эс? Ӑстан-ши ман тӑле? Кам эс? Юлсам манпа пӑрле...

Сана савать чунтан вӑл, Унпа курать «мӑлке». Хӑш чух вӑл урнӑ тӑвӑл, Хӑш чух – ачаш пепке.

Эп ывӑнтӑм. Вьртас килет Ҫак сивӑ ҫӑр сине. Пӑр сассӑр сулхалас килет... Каҫар мана, анне.

Вӑхӑтӑнче канать те Вӑхӑтӑнче ӑслет. Ташлат, юрлат, кулатъ те Пӑр тупӑнсан – ӑсет.

Эп ывӑнтӑм. Канас килет Ҫак урнӑ тӑнчерен. Вӑри сӑмне тарас килет Ҫак япӑх йӑркерен...

Анчӑ та вӑл ман халӑх. Унра телей чунра. Унра ҫӑм ман пуянлӑх, Тӑнче те ман – унра.

Хӑлле. Шап-шурӑ йывӑҫсем. Юр ялӑкӑшат хӑвел ҫинче. Анчӑ ӑҫта эсир, ҫынсем? Ӑҫта ҫуретӑр, хӑш енче?

Алӑкран шакарӑҫ. Кам унта? Эп килтеҫ, иртсемӑр малалта. Касӑп ҫӑкӑр, хурӑп ҫамарта... Ҫук, шӑпланчӑҫ. Кайрӑҫ.

Эп пур-ха. Эп те ҫын, тӑнче! Пӑлетӑп эп те пурӑнма. Ман чун та турӑ умӑнче Суралнӑ-ҫке телей курма.

Алӑкран шакарӑҫ. Ак каллех! Кӑрӑр, ларӑр, мӑншӑн кулмалла?

Хӑлле. Шап-шурӑ йывӑҫсем. Ҫиҫет умра пин юр пӑрчи. Анчӑ ӑҫта эсир, ҫынсем? Сумра вылятӑ пӑр ҫил ачи...

Калӑп сӑва, юррине пӑрле... Ҫук, шӑпланчӑҫ. Тарчӑҫ.

Кам эс? Сурхи ачаш ҫеҫке. Кам эс? Кӑрхи хура мӑлке. Кам эс? Шап-шурӑ сив хӑлле. Кам эс? Юлсам манпа пӑрле.

Алӑкран шакарӑҫ. Ҫунсӑрсем! Ҫӑттӑр ҫӑр сире ҫав ыранташ... Тӑтам. Сунчӑҫ «йӑҫ» сӑмахсем.

Ирӑк парӑр савӑнма Хӑвелле. Хӑш чухне кӑшт хурланма Куҫсулпе. Ирӑк парӑр юратма Ҫынсене. Шеллеме те пулашма Вӑсене.

Уҫрӑм. Манӑн чун иккен унта.

Кам эс? Шывра сунмен хӑлхем. Кам эс? Вутра сунман кермен. Кам эс? Тӑнче курман телей. Кам эс?

Эп ывӑнтӑм. Канас килет. Хамран. Санран. Унран. Кулсе хурса вӑри силпе Тарас килет ҫынран.

Ирӑк парӑр пурӑнма Чӑрене. Укерме, ҫырма, туйма Чунрине...

Аслӑ Пӑлер

Ывӑлла авалхи Аслӑ Пӑлер хулине ҫитсе куртамӑр. Ӑна 922 султа никӑсленӑ. Хула тикӑс ыранта ырнаҫнӑ. Ун сӑмӑпех Кӑҫӑн Ҫарӑман шывӑ юкса ирет.

Пӑлерти историпе археологи музейне 1978 султа уснӑ. Вӑл кирпӑчрен, икӑ хутлӑ. Фондра 7500 япала упранаты. Ҫав шутра тӑмран тунӑ кӑкшӑмсем, пӑхӑр тарассем, кирсем, сӑна-сем, хӑрарӑмсен янтарь эрешӑсем, шӑмӑран, ылтӑн-пӑхӑртан тунӑ шӑрҫасемпе хӑлха ҫакки-сем, кӑнчелсем. Хуларан виҫӑ сухрамра таса ҫӑл куҫ тапса тараты. Кунта чӑвашемпе тутарсем, мишерсемпе ыраҫсем, ирҫсем пуҫ тайма ҫурӑҫҫӑ. Унта 444 картлашкапа улӑхмалла. Ҫӑлте – ту тӑрринче – пысӑк монумент ырнаҫнӑ. Хура чуллӑ ту тӑрринче кӑлӑ ыранӑ пур. Йӑри-тавра пысӑк темӑсем сыхланса юлнӑ. Картлашкапа улӑхнӑ тӑлта 11

пысӑк шӑтӑк. Хӑяр Иван патша вӑхӑтӑнче ҫакӑнта мишерсене тӑне кӑртнӑ теҫҫӑ. Ҫавӑнпа ку тӑрӑхра тӑне кӑнӑ мишерсем нумай.

Пӑлертен инҫех мар тавӑтӑ хула сарӑлса лараты: Горкинское, Балынгузкое, Торекское тата Николаево-Баранское. XVI ӑмӑрте Балынгузкое хулине ҫӑллӑ ту тӑрринче мавзолей пулнӑ. Халӑ унта валсем ҫеҫ тӑрса юлнӑ. Эпӑ вулакансене ҫак сӑваплӑ ырансене ҫитсе курма сӑнӑсенчӑ. Ҫитес вӑхӑтра Сувар хулине кайса кураҫ кӑмӑлам пур.

Николай КИРЮШИН

Кӑларӑма Валентина БАГАДЕРОВА хатӑрленӑ.

Инҫетре – тӑван килти пек

Пушкарт Республикинчи «Самана» продюсер центрӑн ертӑҫи Ф. Кузьмин ҫӑннипе кӑҫал Пушкартстан ҫӑрӑнче пулса курма тӑр килчӑ. Ушкӑна /Чӑваш Республикин тава тивӑҫлӑ артистӑ Василий Раймов, Алина Савельева, Ирина Шинжаева юрӑҫсем/ Андрей Кузнецов юрӑҫ пуҫтарчӑ.

Пушкартстан еннелле ырт-такан сул ҫывӑх мар: 800 сухрам каймалла. Сул тӑрш-ӑпе сул ҫанталӑк илемӑпе киленсе пытамӑр. Хӑвел сав-ранӑш уйӑҫсем, капӑр чечексем мӑлтлетсе юлаҫҫӑ... Анӑ Кама шывӑ патӑнчен ирт-рӑмӑр. Йӑри-тавра тусем, сӑртсем тӑпенелле карма-шаҫҫӑ...

Пӑрремӑш концерт Пишпӑлек районӑнчи Хушӑлкара иртрӑ. Клуба ял халӑхӑ йышлӑ пухӑнчӑ. Ҫынсем артистсемпе пӑрле юрларӑҫ, ташларӑҫ. Концерт хыҫӑн пире Кӑстен-ле ялӑнчи питӑ туслӑ ҫемье ырнаҫтарчӑҫ. Кил хуҫи Алевтина Владимировна, унӑн кӑҫӑн ывӑлӑ Алексей Анатольевичпа /гимнази препода-вателӑ/ мӑшӑрӑ Полина Геннадьевна /директор сӑмӑ/

питӑ тарават кӑтсе илчӑҫ. Тахсан пӑлекен ҫынсем пат-не килнӑ пекех туйӑнчӑ. Ырӑ кӑмӑллӑ Емельяновсем патӑнче ултӑ ҫӑр кӑсрӑмӑр. Ҫав вӑхӑтра Михайловка, Кӑстен-лепуҫ, Пӑслӑк, Ҫирӑкле, Си-тепуҫ ялӑсенче концерт лартса халӑха савӑнтартӑмӑр.

Пелепей районӑнчи Слак-пуҫӑнче экскурсияе пултӑмӑр. К.В. Иванов музейне паллашрӑмӑр. Пушкартстанра таса ҫӑл куҫ, асамлӑ ыран чылай. Унта та ҫитсе куртӑмӑр. Ҫичӑмӑш кун Ермак-кей районне сул тытрӑмӑр. Эрехери ялӑнчи ачасен лене ырнаҫтарчӑҫ. Кил хуҫи Алевтина Владимировна, унӑн кӑҫӑн ывӑлӑ Алексей Анатольевичпа /гимнази препода-вателӑ/ мӑшӑрӑ Полина Геннадьевна /директор сӑмӑ/

чӑваш туйӑн йӑли-йӑркипе, пурнӑҫӑпе паллаштарчӑҫ, ялти ыльӑх-чӑрлӑхрен мӑнле тупӑш илме май килни ҫин-

чен каласа тӑлӑнтерчӑҫ, су-рӑх ҫӑмне епле касмаллине кӑтартрӑҫ.

Гастроле Хурамал ялӑнчи клубра пысӑк концертпа вӑҫ-лерӑмӑр.

Алина САВЕЛЬЕВА

Литература каҫалаҫкӑнче – 30 сул

Федерацин «Рослесозащита» учреждениӑн Чӑмпӑр облаҫӑнчи филиалӑн инженер-лесопатологӑ Николай Казаков литерату-рӑ ҫӑ-хӑлне кӑлӑннӑренне 30 сул ҫитнине палла турчӑ.

Вӑл – таван тавралах ыйта-вӑсемпе ҫыранӑ темисе кӑнеке авторӑ. Чӑваш Ен тата Чӑмпӑр облаҫӑн хаҫат-журналӑнче вун-вун статья пичетленӑ. Ҫавӑн пекех тӑрлӑ ӑҫӑри ҫынсене сул ҫанталӑка юратма вӑрент-тет, авалхи Чӑмпӑр кӑлӑрнин историйӑне кӑҫӑкланаты, культу-ра еткерлӑхне тӑпчет.

Еҫтеше, юлташа Чӑмпӑр хулинчи 17-мӑш наци библиотекинче сӑмалларӑмӑр. Уява журналистсем, сыравӑҫсем, общество деятелӑсем хутшӑнчӑҫ. Чи малтан кӑлӑр-натӑран наци ыйтавӑсемпе ӑслекен канашни, чӑваш наци культура автономийӑн ертӑҫи В.Сваев тата «Эткер» ыр кӑмӑллӑх фончӑн директорӑ

А.КУЛЬКОВ

Сул ҫӑрев

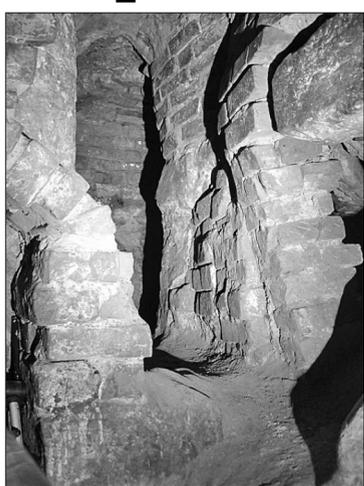
Ҫӑр хӑвӑлӑнчи мӑнастир

Пенза облаҫӑнчи Наровчат районӑнче Скано-ново ялӑ пур. Кунта XVII ӑмӑрте хӑрарӑмсен Троица-Сканово мӑнастирӑ пулнӑ. Унчен ӑна Скано-ново ҫӑр хӑвӑл мӑнастирӑ тенӑ. Хӑвӑлла манахсем чӑвса тунӑ. Ӑҫӑхсемпе археологсем каланӑ тӑрӑх – ӑна Киев-Печера мӑнастирӑнчен те маларах никӑсленӑ.

1667 султа пушарта архиври хутсем ҫурет кайнӑ, ҫавӑнпа тӑрлӑ сӑмах-юмах ҫӑрӑт. Вӑсенчен пӑрне ӑненес тӑк – кунта Нарчатка ялӑ княгиня пуҫ хунӑ. 1237 султа ку тӑрӑхра пысӑк, хӑяр сапӑсусем пулса иртнӑ. Буртасемпе пӑлхарсем тутар-монголсене хирӑҫ ҫапӑҫнӑ. Вӑйсем тан пулман. Нарчатка ҫарне тӑшман ҫапса аркатнӑ. Ҫар пуҫӑ хӑрарӑм вара кӑлӑ сиксе вилнӑ. Ҫакӑн хыҫӑн манахсем шӑтӑк чӑвма, княгиньӑшӑн кӑлӑ тум пулсанӑ.

Ҫӑр айӑнчи мӑнастир ту ҫинче ырнаҫнӑ. Унта 236 картлашкапа хӑпармалла. Ту пуҫла-мӑшӑнче ҫӑл куҫ тапса тараты, шыва кӑмелли ыран пур. Эпӑ малтан савӑнта чӑмса тухрӑм, кайран ту ҫине улӑхрӑм.

1976 султа ӑҫӑхсем ҫӑр хӑвӑлне тӑпченӑ. Унта ялан 12 градус ӑшӑ тараты. Тӑршӑ –

670, ҫӑллӑшӑ – 2 метр. Вӑл вунӑ хутлӑ пулнӑ, халӑ виҫӑҫ-шӑне ҫеҫ курма май пур. Аялтисем ҫӑрпе хупланнӑ.

Тепӑр халап тӑрӑх – ҫӑр айӑнче кӑлӑ пур. Унта авалхи шур сулхалсем пурӑнаҫҫӑ имӑш. Манахсен ҫӑр айӑнче сыватмӑш та пулнӑ. Унта тӑрлӑ йышши курӑкпа сипленӑ. Шыв тата апат-ҫимӑҫ пӑсӑлмалла, ҫара ҫерҫисемпе шӑшисен виллисем те ҫермесӑҫ теҫҫӑ. Ҫӑр хӑвӑлӑнче сӑҫ тӑлӑнмелле хӑ-ватлӑ янӑраты. Шӑпӑн калас-нине те уҫӑнах илтме пулаты. Ҫакӑн пек асамлӑ ыранта пулса курма тӑр килчӑ мана.

Николай КИРЮШИН

